

Species facti, rörande Swartlösa härads-rätts ordförändes herr lagmannen Er...

1700-1829 27 Bfe (Br.) 1811

National Library
of Sweden

Species Facti,

1700° - 1829

rörande Swartlösa Hårads-Rätts Ordförandes Herr Lagmannen Erland Junbecks förhållande uti ett år 1809 tillståldt Äktenfapskillnads-mål emellan Fru Ulrika Watz, född Löfman, och hennes Man Herr Kapitenen Johan Gustaf Watz.

Uti fjorton års tid lefde Kapitenen Watz och des Fru lyckligt och förtroligt tillsammans. — En tredje person, en fattig Flicka, som blifwit upptagen i deras hus, men hwars instylande på Kapitenen det likwäl troligen varit redlige och oegennyttlige rådgifware lätte att undanrödja, wäckte omsider kallsinmighet och owilja desa Makar emellan, och förorsakade, att Kapitenen föreslog sin Hustru att skiljas, sökte dertill öfvertala henne genom Ortens Kyrkoherde, och yrkade, att hon borde tillkalla Herr Lagmannen Junbeck, för att uppgöra denna affär. — Misnöjd med sin Mans förslag, war det med swärighet Fru Watz kunde förmås till något steg åt det afsyftade ändamålet; men, saknande både anhörige och wänner här i landet och således utan någon till råd och tröst i denna brydsamma belägenhet, lät hon slutligen, i Juli månad 1809, sin Man beweka sig, att ifrån deras arrenderade Landegendom Fährsta till Lagman Junbeck, som bodde i Stockholm, skrifwa ett bref, deruti hon, på sin Mans enträgna begäran, anmodade Herr Lagmannen att komma till Fährsta, för att öfwerlägga uti en sak, hwat om han och Kapitenen redan widtalts, och uti hwilket bref hon desutom så tydligt gaf tillkänna sina tänkesätt, sin owilja emot äktenfapskillnad, sin ännu fortfarande kärlek till sin Man, och hwad hon följaktligen af Herr Lagmannens biträde önskade och wäntade sig, att en person med ädelt omdöme och den redlighet, att han lätte egen winning (äfwen till större belopp än 200 R:dr Banko) studsas för twenne olyckliga Makars återförenande, skulle, utan twiswel, sunnit sin högsta pligt och tillfredsställelse, att, i affecnde på Watz och des Fru, söka befordra ett sådant ändamål.

Lagman Junbeck insann sig, i Kyrkoherden Gleismans närvaro, på Fährsta, resonnerade i ämnet, blef ytterligare förwifad om Fru Watz tänkesätt och önskingar, men gaf helt enkelt det råd, att, då man icke lefde lycklig i äktenfapet, wore bättre att skiljas, sasom desutom något dämera icke owanligt eller sällsynt, samt lofwade, att, när Watz och Fru derom woro ense, skulle Herr Lagmannen uppsätta en skriftlig förbindelse dem emellan.

— Fru Watz sökte fortsara med sitt wägrande, men måste gifwa wika. — Herr Lagmannen erinrade, att stillnaden ej kunde beredas annorlunda, än genom det Watz påtog sig otrohetsbrott, och, då fråga af Lagman Junbeck gjordes: hwilken, såsom orden föllo, skulle blifwa den sannskuldiga? (nemligen att med Watz hafwa begått brottet) nämnde Fruen, på skämt, Helena Dahl, som tillförene på Jahresta varit i tjenst.

Efter en dylik förberedelse måste Fru Watz en Söndags morgon uti påföljde Augusti månad åtfölja sin Man till Lagman Junbeck i Stockholm. — Man samtalade vidare i ämnet, så wäl om otrohetsbrott af Watz, som Urtima Ding, med mera, och Herr Lagmannen uppläste den af honom författade förbindelse. — Fru Watz, som wid ett sådant tillfälle naturligtwis mer än någonsin förut upprymdes af obehagliga känslor och derigenom bragtes till en fullkomlig förwirring, åhörde och undertecknade, jemte sin Man, förbindelsen, utan att redigt weta hwad den innehöll. — Författaren hade wisligen inrept ett erkännande af Fru Watz, att hon ägde säker kunskap om sin Mans brott, och att hon å honom uttagit stämning, men (förmodligen under förwirringen) glömt sig så wida, att han, efter hwad stilen föranleder, sjelf tillfäst orden *Helena Dahl* uti ett det till lemnadt öppet rum i beage, för öfrigt med annan hand skrifua, exemplaren af förbindelsen. — U Kopitenens exemplar skref Herr Lagmannen äfwen sjelf det qvittens, Fru Watz meddelte å en då genast henne tillställd penningesumma. — Fru Watz, som ännu föreställde sig, att stillnad skulle ske endast till sång och säte, — som wäl insåg, att hon med sin Man ej mera kom att lifwa tillsammans, — men som trodde sig trygg, då hon öfwerlemnadt sitt öde åt ortens Domare, på hwars oweld hon, i sin okunnighet, förtröstade, — frågade Lagman Junbeck ibland annat: om och när urtima Ding skulle hållas? och fick till swar: ja! så se — kanske om Lördag. — Dermed upphörde samtalet, och under allt detta woro flere ej tillstädes, än Junbeck, Watz och Fruen.

Watz, som äfwen förut enskildt tolat med Lagman Junbeck om affärens uppgörande, qwarstodnade efter Fruen och propoierade Herr Lagmannen, att Dinget kunde hållas nästa Torsdagen den 29 Augusti. — Herr Lagmannen yttrade twelan derom, men tillsade Watz, att skyndsamt ställa allt i ordning och anskaffa vittnen, som, till råga på bewisningen, nöd-wändigt behöfdes. Då Watz lät märka, det han wore brydd att kunna fullgöra detta i anseende till den edgang, han trodde vittnena affordras, försätrade Lagman Junbeck, att de dermed icke skulle beswäras. — Watz bortgick då, men återkom snart och notifierade, det Helena Dahl ej war till finnande i Staden. — Som Herr Lagmannen derwid yttrade, att det wore likgilltigt hwilken man tog, och att den, såsom orden fallit, kunde

tagas från gatan, dock med erinran, att hon ändeligen måste falla sig Dahl, widtalte Watz Pigan Fredrika Fagergren, den han träffade händelsevis ute på gatan och hwilken äfwen tillföre varit i hans tjänst, att insinna sig wid Tinget och, för någon hans wälfärd rörande angelägenhets skull, i *Helena Dahls* namn påtaga sig den ifrågakomna förbrytelsen. — Om detta synd underrättade Watz Lagman Junbeck, och Herr Lagmannen ägde således icke allenast sig belant, utan hade till och med tilltyrkt, att en qwinsperson, som hette Fredrika Fagergren och icke med Watz haft något olofligt umgänge, skulle komma till Tinget, kalla sig Helena Dahl och widgå ett brott, det hon aldrig begått — På Lagman Junbecks förutnämnda kraftiga försäkran, anmodade Kapiten Watz twenne sine berante, att åtaga sig besättningen såsom vittnen; och, enär allt sådant war uppgjort, fick Lagman Junbeck derom underrättelse och utfatte Tinget, Fru Watz owetande, till Torsdagen den 29 Augusti, samt gaf Watz en på honom och Helena Dahl ställd stämning, den Watz sedermera, före Singsdagen, återlemnade.

Ting blef hållet på Lagman Junbecks rum i Stockholm: Nämd war tillstädes; men, twertemot Lagens stadgande rörande Urtima Ting, ägde hvarken Kongl. Hof-Rätten eller Konungens Befallningshafwande kunnskap om Tinget. — För Fru Watz presenterade sig icke någon så synbarligen, att de närwarande märkte det: Watz och Pigan Fagergren insunno sig personligen, och vittnena likaledes: Det ena vittnet blef, under ransakningen, stående alldeles bredwid Ordförandens säte på högra sidan, och det andra i dörren emellan Cessionsrummet och ett inre rum. — Watz och den föregifna Helena Dahl erkände förbrytelsen: Det förstnämnda vittnet afgaf något slags berättelse, men det sednare ingen, utau war endast åhörare till ransakningen.

Så dömdes SingsRätten till stillnad: och, för allt detta, hade Lagman Junbeck betingat sig en wedergällning af 200 R:de Banko, dem Kapiten Watz tillställde honom, så mycket hellre, som till och med Kapitenens och den föregifna Dahls böter och afgift till kyrkan, tillsammans 42 R:de Banko, samt förmodligen äfwen Singskostnaderne, fingo deri wara inbegripne.

Med häpnad och förundran emottog Fru Watz, några dagar efter detta märkwärdiga Ting, underrättelse om hwad som förefallit af sin hus-hållersta, till hwars kunnskap det kommit genom en Ledamot i Rätten, hwilken i sin ensald ej förstått bättre än att säga sanningen. — Åter en kort tid derefter erhöll Fru Watz, i försegladt omslag, ifrån Lagman Junbeck en för henne och hennes Man författad ansökning till Censistorium i Östergötlands om behörigt skiljobref. — Fru Watz, som härigenom ännu mera förwifades om sannfärdigheten af hwad hon redan förut förnummit,

— som icke förstod huru Tinget konnat aflöpa henne ovetande, utan att hon stämt sin Man, eller sjelf eller genom ombud bewakat sin rätt, — och som aldrig wille undsä konsistoriel bekräftelse på äktenskapets upplösning, och icke eller trots öfwerenskommelsen wara derät systande, — lemnade genast sin Man del af den erhållna skriften, men förklarade och tillika, att hon icke wille underskrifwa den, utan endast skiljas på det sätt, att hon flyttade ifrån Järfsta in till Stockholm, och han förblef på det förra stället.

En sådan skillnad verkställdes och i början af Oktober månad. — Strax derpå gjorde Fru Watz någon dag ett besök hos Lagman Junbeck, resounerade med honom om sin Mans förhållande, om otillräckligheten af det henne tillslagna underhåll, och i synnerhet om den skrifliga öfwerenskommelsens onydighet i en wiß punkt rörande underhållet. — Herr Lagmannen framkastade då det förslag, att Fru Watz borde tillåta Kapitenen, efter sin önskan, gifta sig med den här förut omnämnda Flickan, samt dy-medelst upphäwa det förbud, öfwerenskommelsen derutinnan stadgade; och Herr Lagmannen förbann sig, att, i sådant fall, genast uppsätta en för Fru mera förmånlig förening och derät förskaffa Kapitenens underskrift. — Hårtill yttrade Fru Watz sig icke wara willig, utan gaf tillkänna, det hon ej begagnat den henne tillsända och till Consistorium ställda skillnadsansökuingen; men Lagman Junbeck nämnde hwarken om Ting eller om någon, sedan deras sednaste öfwerläggning den 26 Augusti, widtagen ytterligare anstalt till beredande af äktenlopskillnaden; och icke eller framställde Fru Watz någon fråga i detta ämne.

Annu någon tid förflöt, hwarunder Fru Watz från flera håll hörde talas om den så märkbara äktenlopskillnaden. Slutligen, enligt de råd henne meddeltes, begärde hon af Lagman Junbeck Protokollet och Utslaget i målet. Herr Lagmannen lemnade det sedware, men wägrade det forra, med ytterad förundran hwar till det af henne skulle gagnas; och, då hon dermed ej lät sig åtnöjas, utan ytterligare förnyade sin begäran om Protokollet, sökte han affpisa henne med löfte, att det framdeles skulle henne tillställas. — Den 7 November, hwarintill Fru Watz förgäfwes afbidade uppsyllande af detta löfte, fann hon sig nödsakad, att anhålla om Kongl. Hof-Rättens handräkning för ändamålets winnande; och den 14 i samma månad, då Lagman Junbeck, i anledning deraf, blef till Kongl. Hof-Rätten uppkallad, så Fru Watz ifrån honom sig tillsändt ett Protokoll, af hwars innehåll man, till Herr Lagmannens fördel, skulle kunna sluta, att det blifwit just efter kallelsen i största hast sammanrätsadt, men hwaraf likwäl, då det med allt öfrigt jämföres, måste hos hwarje, äfwen i minsta mån hwad man kallar delikat, läsare uppkomma den föreställning, att För-

fattaren welat dermed i det längsta afhålla Fru Watz från Protokollets producerande.

Detta Protokoll, dateradt lika med Utslaget den 31 Aug. 1809, innefattar: att Fru Watz instämt sin Man och Pigan Dahl med påstående om böter för olofligt umgänge wid torpet Hästhogen på Fahrstas ägor i Maj månad 1808, och om skillnad i äktenskapet Fru Watz och Mannen emellan: att Parterne, wid upprop, infunnit sig, Fru Watz likwäl genom antaget och inför Domhuswanden muntligen befullmäktigadt Dubud, Aulskultanten Jon Hollertz: att denne onådigt om twenne närvarande vittnens hörande: att dessa vittnen, efter å ömse sidor gifwen ed, sommanstämmigt gjort sin berättelse; Och så följer sjelfwa berättelsen, af en så högst afstyward, skändlig och all skyldig årbarhet och anständighet fränkande lydelse, att ännu hwarken förut eller efteråt någon Domare wågat tillåta dylikt i ett protokoll instyta. — Protokollet förmler vidare: att vittnesmålen upplästes och erkändes så wäl af vittnena som af Parterna sjelfwa: samt att Kapiten Watz gaf tillkänna den träffade skriftliga föreningen och inlemnade sitt exemplar deraf; och SingsRättens Utslag, hwarigenom dömmes till skillnad, upptager, såsom utredde, twenne omständigheter, hwilka i Protokoll ej omtalas, men nämner deremot icke det minsta om någon ersättning till Häradshöfding och Nämnd för Urtimo Singet. — Måhända, att Nämnden fått kussa till och ifrån detta, en och en half mil ifrån den lagliga Singsstaden hållna, Sing på egen bekostnad.

Sedan Fru Watz Wärriden 1810 kallat till sig den sannskyldiga Pigan Dahl och af henne förnummit, det hon alldeles icke afwiste det misbruk, man gjort af hennes namn, utan, efter den derom då erhållne kunskap, war sinnad att å wederbörlig ort söka sin upprättelse, hwartill och Fru Watz mera styrkte än afrådde henne; så ingafs den 4 Juli 1810 denna Helena Dahls klagefrist till Kongl. HofRätten, jemte en af henne den 2 i samma månad, med Guderns Petter Dahls påtecknade bifall, utgifwen fullmakt för Junehuswaren, och den 4 påföljde Oktober en ytterligare skrift i hennes namn, sedan hon då ändeligen kunnat få del af SingsRättens ransakning. — Den 19 Oktober utställdes dessa skrifter till kommunikation med Logman Junbeck å Swartlösa Häradshöfdingens wagnar, för att tillika infordra wederbörandes förklaringsar. — Den 13 Nosember inkom Fru Watz med sina beswär, hwilka samma dag likaledes blefwo till kommunikation utställda.

Enär Kapitenen Watz, under tiden, fick underrättelse om Helena Dahls klagen, skref han till henne, då wistande på Swana, ett bref, hwarwid han bifogade en för henne uppsatt återkallelse skrift till Kongl. HofRätten, med begäran, att hon skulle underteckna densamma och sedermera

återsända den. — Härå svarade Helena Dahl den 18 Oktober egenhändig: att hon af Fru Watz och sitt Ombud Notarien Jonsson blifwit föreledd att skrifa sitt namn å den wid Midsommartiden till Kongl. HofRätten, ingifne ansöknin och Fullmakt: att hon nog woro belåten med hwad hon redan ofskyldigt lidit: att hon icke ytterligare wille underteckna någon handling: och att hon önskade, det Kapitenen inlemnade brefwet till Rätten på det, wid des jemförande med namnet å nyssnämnde ansöknin, måtte inhämtas, att hon skrifwit desamma egenhändig; och återstälde hon derjemte den henne tillända skriften. — Kapiten Watz förskaffade ders efter den 9 November Petter Dahls skriftliga återkallelse af sitt till Dottrens utgifne fullmakt meddelde bifall.

Den 16 November inkommo till Kongl. HofRätten Lagman Junbecks och Kapiten Watz förklaringar öfwer Helena Dahls besvär, med hennes bref och Petter Dahls nyssnämnde bewis. — Den 18 November meddelte Herr Ryrkoherden Gleisman ett betyg till Kapiten Watz, att Ryrkoherden i Augusti Månad 1809 öfwerwar en muntlig öfwerenskommelse emellan Watz och Fruen af samma innehåll som den skriftliga, rörande skillnad wid så wäl HäradsRätten som Consistorium, hwarwid Fru Watz skulle uttrat, det hon önskade undwika att inställa sig wid Domstolen, samt anmodat Lagman Junbeck, att, i stället, utse någon af sine Skrifwäre. — Den 11 Januari 1811, inkom ej mindre Kapiten Watz med förklaring öfwer sin Frus klagan, hwarwid, uti affskrift, medföljde, bland annat, Ryrkoherden Gleismans bebyg, än ock Lagman Junbeck med HäradsRättens utlåtande, hwaruti, under återopande af hwad Watz anfört samt de af honom ingifne bilagor, Herr Lagmannen erkänner, att han uppdragit sin SingsNotarie att wid det ifrågakomne Singat föreställa Fru Watz person, men stödjer sig hufwudsakligen på den af Fru Watz undertecknade förbindelse, såsom ett cardinal-dokument och utwisande, det hon ej blifwit, ohörd, dömd, samt påstår frimodigt och djerst, att Urtima HäradsRätten, wid målets handterande, iakttagit allt hwad med Lag och Författningar instämt.

Den 12 Januari begärde Kapiten Watz hos Kongl. HofRätten extra lottning i målet. Den 18 anhöll Notarien Jonsson om del af Helena Dahls Bref och öfriga handlingar. Den 15 Februari återkallade Dahl skriftligen hos Kongl. HofRätten sin klagan. Den 25 i samma månad ingaf Notarien Jonsson en ytterligare skrift, hwarit han åtog sig, att förswara hwad han å Helena Dahls wägnar anfört, och förbehöll sig öppet, att särskildt emot henne utföra om ersättning för besvär och kostnader, samt answar för honom gjorde bestyllningar. — Den 22 sistlidne Juli aflemnade AdvokatRättens Embetet, i grund af Kongl. HofRättens remiss, sitt anmärkningsmemorial; och den 27 påföljde Augusti utfärdade Kongl. Hof-

Rätten sitt Utslag, hvarigenom Kongl. HofRätten, i anseende så väl dertill att Häradshövdingens protokoll blifwit till trovärdigheten ifrågakäladt som ock hwad emot Domaren Häradshövdingen Herr Lagmannen Junbeck i sammanhang dermed förekommit, har, med undanrödjande af Urtima Häradshövdingens åtgärder i detta mål, återförwit detsamma till särskild Urtima SingsRätt med Öwarslösa Härad, som, — i närvaro af ej mindre Parterne, Pigan Fagergren och de afhörde wittnen, än Herr Lagman Junbeck jemte Nämnden, som med honom förut tagit Domarebesättning i saken, samt alla öfriga, hwilkas hörande kunde bereda fullständighet, hwarwid ock Herr HofRättsJiskalen Joh. Jac. Bergström, å UtdökatJiskals-Embeterets wagnar, skulle vara tillstädes, — ägde behörig undersökning företaga och, sedan den, med inhämtande af all möjlig upplysning i målet, blifwit fullbordad, densamma till widare åtgärd till Kongl. HofRätten insända.

Det förordnade Urtima SingsRättet hölls på Jittja Gästgifswaregård den 14 junnewarande September. — HofRättsJiskalen Bergström, Kapiten Watz, Fru Watz, den för henne af Högloft. Kongl. JustitieKanslers Embeter tillförordnade Fullmäktig C. D. Kanslisten i JustitieFördelningen af Kongl. Maj:ts Kansli Clas Arvedsson, Pigan Helena Dahl, Lagman Junbeck, en del af Öwarslösa Nämnd, Kyrlöherden Gleisman och ett af de i förra SingsRättens protokoll omnämnde wittnen kommo tillstädes. — Notarierne Jonsson och Hollertz utelleftwo; men Pigan Fagergren och det andra wittnet woro icke träffade med kallelsen. — Lagman Junbeck gjorde särskildte inwändningar: först om ordningen för handlingarnes uppläsande: dernäst om sin skyldighet att öfwerwara undersökningen: och sist om densammans inställande i anseende dertill, att han ärnade uti Kongl. HofRättens Utslag hos Kongl. Maj:ti i imderdånighet söka ändring; men, då desse frågor afgjordes emot Herr Lagmannens önskan, förklarade han, att, med all aktning för Häradshövdingens Beslut, han likwäl ansåg sin widare närvaro öfwerflödig, samt begaf sig derpå ut ur SingsRättet, och kunde af utskickade icke tillrättstäckas, utan skall, sasom det förmäles, oförtöfwadt förfogat sig till den närbelägne så kallade Öwickarekrogen, samt der afbidat SingsRättets fortgång och slut, hwarom han, genom tjenlig person, ägde till:älle att blifwa tillförläppligt underrättad.

Genom detta Öwarslösa Häradshövdingens Beslut steg bereddtes ett önskadte men mera öwäntadt ljus uti saken; ty Kapiten Watz, Pigan Dahl och det närwarande wittnet uppgäfwro redligt och oförbehållsamt hela det förut endast löst förmodade, men nu, efter desbes samt Fru Watz egne uppgifter, här öfwan beskrifne, förhållande. — Kyrlöherden Gleisman hann ej blifwa hörd. — Swenne af Öwarslösa Häradshövdingens Beslut, på efter-

middagen, sin Höfdinges exempel och begäro sig bort utan lof; men de öfrige hördes och berättade så godt de kunde. — Lagman Junbeck hörfälldes till 3 R:de 16 §. för den Rätten wisade södwördnad, de twenne Nämndemännen till 32 §. hwardera för sitt olofliga företag, samt Jonsson och Hollertz liksåledes till 32 §. hwardera för uteblifwande. — Ytterligare Urtima Ding utfattes till den 4 nästkommande Oktober, och det beslöts, att Kroftig åtgärd skulle widtagas för att förnä Lagman Junbeck och öfrige wederbörande att då sig inställa.

Som det är att förmoda, det Allmänheten med längtan afbidar osäkerligare underrättelser om loppet af detta sällsynta mål, på hwars utgång icke något mindre än Allmänna Säkerheten synes i märkelig måtto bero, har man ärnat, att, enligt HäradsRättens, med stöd af Kongl. TryckfrihetsFörordningen, gifne tillåtelse, till trycket befordra Undersökningsprotokollen i hela sin widd så fort de hinna utskrifwas och så möjligen skynda samt sig göra later. Stockholm den 25 September 1811.

STOCKHOLM, Tryckt hos CARL DELÉN, 1811.